

WSPIERANIE ROZWOJU DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM - kilka wskazówek na co należy zwrócić uwagę

(autor: Ana Beatricz Świergolik)

Rozwój dziecka w wieku przedszkolnym (3-7 lat) to powiązane i przeplatające się ze sobą sfery rozwoju fizycznego, psychicznego, społecznego i emocjonalnego. W rozwoju fizycznym zachodzą istotne zmiany ilościowe i jakościowe – wzrastają i dojrzewają poszczególne układy i narządy. Jest to czas poprzedzający naukę w szkole, mamy więc do czynienia również ze zmianami w psychice dziecka.

W tym wieku znacznie wzrasta poziom aktywności ruchowej, a to z kolei wiąże się z szybkim rozwojem kośćca, powstają punkty kostnienia między innymi w obrębie kości ramieniowej, przedramienia, nadgarstka, palców, kości udowej, podudzia i stopy. O poprawnie przebiegającym procesie kostnienia świadczy też wymiana zębów mlecznych na stałe. To są pewne prawidłowości tego okresu, które powinny istnieć w świadomości zarówno rodziców, jak i wychowawców dzieci wieku przedszkolnym. To wszystko ma istotne znaczenie dla wszechstronnego rozwoju dziecka i chyba nikt nie ma wątpliwości, że prawidłowy rozwój fizyczny rzutuje na pozostałe obszary rozwoju dziecka. Jeżeli więc dziecko w wieku przedszkolnym będzie poddawane systematycznym ćwiczeniom odpowiadającym jego rozwojowi i naturalnym zainteresowaniom, może osiągnąć wysoki poziom sprawności ruchowej. Nikomu nie trzeba chyba uświadamiać, że prawidłowo rozwijający się 6-latek jest silniejszy niż jego młodszy kolega. Powinno cechować go wytrzymałość, zręczność, zwinność, większa precyzja i skoordynowanie ruchów. Wszystkie umiejętności w zakresie rozwoju fizycznego dziecka sześciolatka określa podstawa wychowania przedszkolnego i świadomość efektów końcowych edukacji przedszkolnej powinna przyświecać zarówno rodzicom, jak i nauczycielom w trakcie podejmowanych działań z dzieckiem od początku tego okresu.

Wiemy, że jest to etap, kiedy można doskonalić formę wykonywania czynności i kiedy należy wymagać od dziecka, aby to co wykonuje, było pewne, płynne i swobodne ponieważ dziecko jest już bardziej spostrzegawcze i pojętne, ma szybkie i celowe reakcje. Mając powyższe informacje na uwadze możemy szybciej zwrócić uwagę na pewne umiejętności dziecka, które mogą wskazywać na pewne trudności dziecka, które powinny skłonić rodziców, ale i nauczycieli, do skonsultowania ze specjalistami pojawiających się

nieprawidłowości. Odpowiednio wcześnie podjęte działania sprzyjają lepszemu rozwojowi dziecka i wyrównywaniu jego szans np. w wieku szkolnym.

Co powinno nas zaniepokoić w funkcjonowaniu dziecka? Postaram się wymienić kilka rzeczy, na które należy zwrócić uwagę:

- niezgrabność ruchowa – gdy dziecko potyka się, przewraca, spada z krzesła itp.;
- trudności z utrzymywaniem prawidłowej pozycji siedzącej;
- problem z utrzymywaniem równowagi;
- trudności z wykonywaniem codziennych czynności samoobsługowych - np. samodzielne jedzenie, ubieranie się i rozbieranie, zapinanie i odpinanie guzików – warto tutaj zwrócić uwagę na to, czy trudności te wynikają z samego dziecka, czy też z chęci wyręczania dziecka przez osoby dorosłe;
- szybka męczliwość;
- wiotkość – np. dziecko często kładzie się na stoliku, podpira głowę itp.

Niemale znaczenie mają tutaj również umiejętności związane z bezpośrednim przygotowaniem do nauki czytania i pisania, między innymi:

- nieprawidłowe trzymanie narzędzia pisarskiego (ołówki, kredki itp.)
- zbyt słaby lub zbyt mocny nacisk na papier podczas rysowania;
- nieustalona lub skrzyżowana lateralizacja (lateralizacja - stronność ciała, która przejawia się jako preferencja do używania ręki, nogi i oka znajdujących się po jednej, niekoniecznie tej samej stronie ciała);
- kłopoty z wodzeniem wzrokiem za przesuwanym się przedmiotem;
- problemy z rozpoznawaniem kształtów, odnajdywaniem szczegółów na obrazku, wyodrębnianiem figury z tła;
- tzw. pismo lustrzane – odwracanie kształtów litero podobnych, liter, cyfr itp.;
- opóźniony rozwój mowy, czy też zaburzenia artykulacyjne;
- kłopoty z różnicowaniem dźwięków z otoczenia;
- mylenie podobnych słów;
- trudności ze zrozumieniem złożonych poleceń;
- problemy z jedzeniem – bardzo wąski „repertuar żywieniowy”, odruchy wymiotne, niechęć do próbowania nowych potraw itp.;

Wszystkie powyżej opisane przykłady zachowań powinny wzbudzić nasz niepokój i mogą świadczyć o zaburzeniu procesów integracji sensorycznej, ale również nieprawidłowościach rozwojowych i pewnych dysfunkcjach. Wnikliwa obserwacja zachowań dziecka, wczesna diagnoza i szybkie reagowanie zdecydowanie zwiększają szansę dziecka na wyrównanie deficytów i umożliwienie mu prawidłowego rozwoju, a co za tym idzie – ułatwienie startu szkolnego.

Z rozwojem fizycznym związany jest ściśle rozwój psychiczny dziecka. Dziecko w czasie zabawy i swojej aktywności ruchowej poznaje coraz więcej nowych przedmiotów i zjawisk, uczy się odróżniać ich cechy i znaczenia. Tutaj znowu, odwołując się do podstawy programowej wychowania przedszkolnego, należy pamiętać, że określone w niej umiejętności są oczekiwaniami wobec dziecka kończącego edukację przedszkolną. Nie wolno nam jednak zapominać, że wszystko, czego dziecko doświadcza od najmłodszych lat, ma ogromny wpływ na jego rozwój.

Wydaje się, że dorośli są świadomi wpływu środowiska na nabywanie wszechstronnych umiejętności małego dziecka, a jednak na co dzień zauważyć można brak konsekwencji tej wiedzy z działaniami. Wiemy już, że małe dziecko (ale nie tylko) poznaje świat wielozmysłowo (polisensorycznie), więc powinno się dostarczać dziecku jak najwięcej bodźców, które będą sprzyjać poznawaniu otaczającego je świata.

Charakterystyczny więc dla dziecka w wieku przedszkolnego jest rozwój percepcji, który wiąże się z podejmowanymi przez nie działaniami. *„Percepcja to proces, który jest możliwy dzięki rozwojowi organizmu, aktywności własnej oraz zdobywaniu doświadczeń”*. (Przetacznik-Gierowska, „Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych” str. 96)

Różne czynności inicjowane spontanicznie przez dziecko takie jak: budowanie, konstruowanie, manipulowanie, układanie, rysowanie rozwijają u niego coraz to bardziej świadome czynności postrzegania. Pozwolę sobie przytoczyć charakterystykę rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym za Edwardem Franusem. Pomimo, że książka jest napisana dość dawno, to określone przez autora charakterystyczne cechy nie straciły na aktualności. Autor w swojej książce *„Rozwój dziecka w wieku przedszkolnym”* (WSiP, Warszawa 1979, s. 142-148.) tak przedstawia charakterystykę cech składających się na rozwój intelektualny dziecka w wieku przedszkolnym:

Wrażenia:

- Rozróżnianie odcieni barw
- Wzrost ostrości wzroku
- Zwiększenie wrażliwości słuchowej

- Przewaga spostrzeżeń wzrokowych i słuchowych
- Spostrzeganie globalne, nieuporządkowane (chaotyczne)
- Związek spostrzegania z działaniem

Wyobraźnia:

- Przekształcanie wyobraźni mimowolnej w dowolną

Uwaga:

- Mimowolna, skoncentrowana na silnych bodźcach
- Wydłużenie długości trwania czynności
- Stopniowy rozwój uwagi dowolnej

Pamięć:

- Równoległy rozwój pamięci bezpośredniej i trwałej
- Pojawienie się pamięci dowolnej obok pamięci mechanicznej

Myślenie:

- Występowanie myślenia sensoryczno - motorycznego
- Powszechność myślenia konkretno - wyobraźniowego
- Załączki myślenia słowno-logicznego
- Synpraktyczny charakter myślenia (rozwiązywanie problemów w zabawie, zajęciach)
- Odwracalność myślenia
- Wykrywanie związków przyczynowo-skutkowych zachodzących między zjawiskami i faktami

Mając na uwadze wymienione powyżej cechy charakterystyczne tego okresu rozwoju dziecka należy w sposób właściwy organizować dziecku wszelkie zajęcia. W okresie przedszkolnym dzięki wrażliwości zmysłów, zwłaszcza wzroku i słuchu, wzrasta u dziecka reakcja na bodźce złożone. Podczas rozwoju dziecka dziecko gromadzi coraz więcej doświadczeń. Pamięć zaczyna nabierać większego znaczenia, jednak należy mieć na uwadze to, że przez prawie cały okres przedszkolny ma ona charakter mimowolny. Dopiero około szóstego roku życia zaczynają się pojawiać początki pamięci dowolnej. To pozwala dziecku nabywać doświadczeń, przechowywać je, aby wykorzystać potem w różnych okolicznościach. Rozwój pamięci we wcześniejszej fazie okresu przedszkolnego jest przyczyną istotnych zmian w sferze psychiki dziecka. Dlatego, gdy dana sytuacja dostarcza dziecku dużo bodźców pobudzających, jego doświadczenia stają się bogatsze i lepiej zapamiętane.

Trzeba też wspomnieć kilka słów o rozwoju społeczno-emocjonalnym, który ma ogromne znaczenie dla wszechstronnego rozwoju dziecka. W porównaniu do wcześniejszych okresów wiek przedszkolny charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem życia uczuciowego.

Uczucia możemy zauważyć u dziecka już wcześniej, ale są one często niejednoznaczne, natomiast w wieku przedszkolnym okazywanie uczuć staje się bardzo wyraziste. Dziecko w tym wieku nie potrafi jeszcze stłumić i opanować swoich emocji i uczuć do tego stopnia, aby nie zaważyło to na ich wyrazie zewnętrznym. Wiele czynności dziecka ma charakter ekspresyjny - radość, gniew czy strach itp. widoczne są w gestach, mimice twarzy, w okrzykach i ruchach całego ciała, a także w słowach. Okazywanie uczuć przez dziecko w wieku przedszkolnym możemy nazwać impulsywnością.

Dziecko w wieku przedszkolnym jest zmienne w swoich uczuciach i nastrojach. Jego emocje szybko się wytwarzają i prawie w jednej chwili potrafi przejść od śmiechu do łez. W tym wieku charakterystyczny jest egocentryzm - dziecko postrzega i ocenia świat najczęściej przez pryzmat własnej osoby, dlatego dużą rolę odgrywają tutaj kontakty społeczne. Dziecko wchodzi w coraz bardziej skomplikowane sytuacje społeczne, w których musi podporządkować swoje chęci i pragnienia oczekiwaniom i wymaganiom otoczenia.

Sześcioletek powinien już rozpoznać stany uczuciowe innych i jeśli nawet nie rozumie nawet przyczyny, powinien dostosować się do nich. Nagłe przejście do środowiska, w którym dziecko spotyka się z krytyką, może powodować szereg emocji negatywnych.

Sfera uczuciowa jest najbardziej „delikatna” i wymaga większej uwagi ze strony rodziców oraz wychowawców. To obszar, który najtrudniej kształcić przez planowe, programowe działania. Dla właściwego rozwoju uczuć dziecka, a tym samym całej jego aktywności (poznawczej i motorycznej) największe znaczenie ma autentyczne zainteresowanie się jego odczuciami – dziecko potrzebuje aprobaty, przyjaznej atmosfery najbliższego środowiska.

Podsumowując:

Okres przedszkolny to chyba najważniejszy okres w życiu małego dziecka. Tu właśnie zachodzą duże zmiany w rozwoju fizycznym, psychicznym i społeczno-emocjonalnym, które mają ogromny wpływ na osobowość i wygląd człowieka w późniejszych okresach rozwoju jak i w dorosłym życiu.

Dziecko staje się świadomym członkiem społeczeństwa, uczy się zasad i norm w nim obowiązujących i określa swoją pozycję wśród otaczających go ludzi. Właśnie w tym czasie kształtują się podstawowe nawyki i sposoby zachowania się, podstawowe potrzeby. To okres

nabywania doświadczeń społecznych. Ma więc kluczowe znaczenie w rozwoju charakteru i osobowości małego człowieka.

Nabyte umiejętności i dobytą wiedzę mają znaczny wpływ na funkcjonowanie dziecka w późniejszych okresach - na jego wyniki w nauce, relacje z otoczeniem, jak i postrzeganie własnej osoby. Dziecko przejmując także zasady moralne z najbliższego otoczenia rodzinnego, a środowisko społeczne może już tylko rozwijać i umacniać to, co zostało przygotowane przez rodzinę.

Jeśli więc rodzice i wychowawcy zapewnią w tym okresie życia warunki sprzyjające wytworzeniu się u dziecka poczucia bezpieczeństwa, jeśli nie będą go uzależniać nadmiernie od siebie to na pewno przyczynią się do rozwoju wspaniałej osobowości dziecka i zapewnią mu dobry start szkolny. Nie bójmy się więc korzystać z umiejętności wielu specjalistów, którzy chcą służyć pomocą we wspieraniu prawidłowego, wszechstronnego rozwoju dziecka. Im wcześniej zareagujemy, tym większą szansę stworzymy dziecku. Znajomość prawidłowości rozwojowych wieku przedszkolnego i odpowiednia diagnoza umiejętności i osiągnięć dziecka ma ogromne znaczenie.

Ana Beatrycz Świergolik

POLECANA LITERATURA:

- 1) Aves Corinne; „Zrozum swojego przedszkolaka”; Wydawnictwo K.E. Liber; Warszawa 2007
- 2) Bates A., Baker S. „Rozwój psychiczny dziecka od 0 do 10 lat”; Poradnik dla rodziców, psychologów i lekarzy”; Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne; Gdańsk 2007
- 3) Ferland Francine; „Rozwój dziecka na co dzień: od kołyski do szkolnej ławki”; Klub dla Ciebie; Warszawa 2008
- 4) Jakubowska Barbara; „Jak mądrze kochać dzieci”; Wydawnictwo w.a.b.; Warszawa 2007